

Musikterapi i udredning og behandling af udsatte børn og familier

Jacobsen, Stine Lindahl

Published in:
Tidsskriftet Norges Barnevern

DOI (link to publication from Publisher):
[10.18261/ISSN.1891-1838-2019-01-02-05](https://doi.org/10.18261/ISSN.1891-1838-2019-01-02-05)

Creative Commons License
CC BY 4.0

Publication date:
2019

Document Version
Accepteret manuscript, peer-review version

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):
Jacobsen, S. L. (2019). Musikterapi i udredning og behandling af udsatte børn og familier. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 96, 56-68. <https://doi.org/10.18261/ISSN.1891-1838-2019-01-02-05>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal -

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Vitenskapelig publikasjon

Stine Lindahl Jacobsen slj@hum.aau.dk

Musikterapi i udredning og behandling af udsatte børn og familier

Stine Lindahl Jacobsen, ph.d.

Abstract

Social challenges around supporting and securing interaction and attachment within vulnerable families using a music therapy approach is the focus for this article. Music therapy with vulnerable children and families has good and wide applications and by offering valuable information from robust music therapy assessment methods it is possible to strengthen parenting competences and parent-child interaction. "Assessment of Parent-Child Interaction (APCI)" is a music therapy assessment tool developed by the author and developed to meet some of the social challenges by offering information to aid goal setting for treatment. Music therapy as a general approach is also relevant in family therapy work and effect studies show improved parent-child communication and relationship, improved development for the child and better well-being for the parent.

Indledning

Hvordan kan en musikterapeutisk tilgang styrke og sikre sårbare familiers interaktion og tilknytningsmønstre gennem et fokus på den nonverbale emotionelle kommunikation mellem forældre og barn? Det er fokus for denne artikel. Vi skal som samfund kunne tilbyde udsatte familier robuste udredninger med unikke informationer for at kunne styrke forældrekompetencer og forældre-barn-interaktioner og dermed sikre barnets tarv, og vi skal som samfund tilbyde evidensbaserede indsatser til at hjælpe de sårbare familier på rette vej igen.

I denne artikel gennemgås en specifik musikterapeutisk udredningsmetode, Assessment of Parent-Child Interaction (APCI), der er udviklet af artiklens forfatter, primært på baggrund af egne kliniske

erfaringer samt en efterfølgende forskningsbaseret validering af redskabet. Metoden har til hensigt netop at tilbyde troværdige og værdifulde informationer for at imødekomme samfundets udfordringer og for at fokusere målsætning for familierterapi. Artiklen stiller skarpt på mekanismerne bag metoden, herunder gennemgang af relevant teori samt den kliniske anvendelse set både fra terapeuters og familiers vinkel. Som en behandlingstilgang er musikterapien tilsvarende relevant, da effektstudier viser forbedret forældre-barn-kommunikation og et bedre indbyrdes forhold, forbedret udvikling for barnet og bedre velfærd for forældrene.

Keywords: Musikterapi, udsatte familier, emotionel og nonverbal kommunikation, udredning

Keywords: Music therapy, vulnerable families, emotional and nonverbal communication, assessment

Behov for bedre udredning og behandling af udsatte familier

Familiers ressourcer og samspilsevner er afgørende for barnets udvikling og fremtid (Hart & Jacobsen, 2017). I Danmark vurderes det at ca.15 pct. af børn og unge i alderen 3-19 år kan betegnes som udsatte eller marginaliserede (Ottosen et al., 2014). Konsekvensen af omsorgssvigt kan være altafgørende for barnet og dets udvikling og derigennem også for samfundet. Omsorgssvigt øger risikoen for angst, stress og depression hos barnet senere i livet (Carpenter, Tyrka, Ross et al. 2009; Elzinga, Molendijk, Oude Voshaar et al. 2011). Der findes desværre for få tilbud til familier, der har fokus på at styrke familiesamspillet og herigennem også forebygge og minimere risikoen for, at børn ikke trives og udvikler sig optimalt i forhold til sociale og emotionelle kompetencer. Så vi har brug for flere forebyggende indsatser samt brug for effektiv udredning og behandling af udsatte familier, hvis vi vil forbedre vilkårene for både sunde og udsatte familier. Hvis vi kan forebygge og effektivt udrede og behandle udsatte familier, kan vi ud over at øge trivsel i familien også lette de samfundsøkonomiske byrder, som børn, der mistrives, kan bære med sig hele livet. Musikterapi kan være med til at løfte denne svære opgave på forskellig vis, men før vi dykker ned i musikkens unikke muligheder, stiller vi skarpt på, hvornår og hvorfor vi som terapeuter bør inddrage forældre i arbejdet med sårbare og udsatte børn.

Involvering af forældre

Hver gang et udsat barn henvises til terapi, er der mange aspekter at overveje, inden terapirummet åbnes, og inden alliancer med barnet og familien skabes. I nogle tilfælde kan individuel terapi med barnet faktisk være kontraindikerende (Jacobsen, 2017). Hvis barnets hjemmesituation er præget af aktuelt fysisk eller emotionelt omsorgssvigt eller misbrug, kan terapi med barnet alene risikere at være ineffektivt og i yderste tilfælde uetisk. Et metaforisk billede på det ineffektive aspekt kunne være følgende: En alkoholiker er ædru i en time i løbet af en uge, hvor der arbejdes med afhængigheden, men fortsætter så med at drikke i ugens øvrige 167 timer. Hvad kan man forvente af denne ene times terapi? Og det etiske aspekt? Musikterapien forsøger som et af grundformålene at støtte barnet til at føle sig trygt nok til at åbne og arbejde med forsvarsmekanismer og trygt nok til at blive sårbar. Men hvis der ingen tryghed er at finde i barnets familieliv (eller ingen bevægelse i en positiv retning), hvordan kan det så være etisk at invitere barnet ind i sårbarheden? Forsvarsmekanismerne er nødvendige coping-strategier, for uden dem er det ikke sikkert, barnet klarer sig (Jacobsen and Killén 2015; Killén 2012; Robarts 2014). I tilfælde med igangværende traumer eller massivt omsorgssvigt hos barnet bør vi derfor som terapeuter inddrage forældre og arbejde med hele familien, inden vi overvejer at arbejde med barnet alene. Det er ikke nemt at vurdere, om individuel terapi eller familierapi er den rigtige beslutning. Vi kan sjældent med sikkerhed vide, om der er nok støtte og stabilitet hjemmefra til at starte terapien. Et omsorgssvigtet barn har mange behov, som ikke tilgodeses, og hvis vi som terapeuter begynder at imødekomme disse behov som den eneste pålidelige voksen i barnets verden, hvordan vil det så påvirke barnet, når terapien stopper? Er hele familien henvist til en familieinstitution, er der selvfølgelig bedre grobund og et større værn omkring at starte terapien, men er barnet henvist pga. af andre bekymringer eller i en mere neutral skolekontekst, bliver det straks mere komplekst. Uanset hvad har alle juridisk pligt til at indberette åbenlyse bekymringer om omsorgssvigt både i Norge og Danmark. Men i gråzonerne kan det være svært at vide, og hvor stor er risikoen for, at følelsen af svigt hos barnet intensiveres, når terapeuten holder ferie, eller ressourcerne til terapien slipper op? Er fordelene store nok til at modvirke eventuelle bivirkninger af terapien? Det er svære og komplekse spørgsmål, der kun kan besvares individuel for hvert barn og hver familie. Det viser positivt potentiale, hvis blot én af barnets forældre er villig til at arbejde med i terapien. Hvis forælderen engagerer sig, er der gode muligheder for at arbejde med (gen)opbygning af tryk tilknytning sammen med barnet. At inddrage forældre i det terapeutiske arbejde med udsatte børn er for mig således centralt og essentielt (Jacobsen, 2017).

Udredning af familier

For at kunne tilbyde relevant og fokuseret terapi til udsatte familier er det nødvendigt og etisk påkrævet, at vi som terapeuter udreder og undersøger den individuelle families behov, ressourcer og udfordringer. Dette kaldes *assessment* på engelsk. Vi skal altid arbejde fokuseret med behandlingsmål, og særligt i forældreevneundersøgelser er det vigtigt med valide og anvendelige udredningsredskaber (Waldon & Gattino, 2018). Udredning af familier med omsorgssvigt er dog en kompleks opgave, da det er svært at indsamle informationer om familiers samspilsmønstre. Det er angstprovokerende at blive bedømt som forælder, og det kan være udfordrende at få et retvisende billede, hvis forælderen ikke reagerer, som han eller hun plejer. Forskellen mellem ”god nok” og ”ikke god nok” familieinteraktion er ligeledes svær at definere. Det handler bl.a. om den emotionelle og den nonverbale kommunikation, men hvordan kan vi vurdere dette mellem forælder og barn? Colegrove & Havighurst fremhæver, hvordan de nonverbale processer er essentielle i forældre-barn-interaktionen, men at det sjældent er i fokus i terapeutiske interventioner og udredninger, når barnet er mere end 12 måneder gammelt (Colegrove & Havighurst, 2016). I retningslinjer for forældrekompetenceundersøgelser i Danmark anbefales tværfaglighed og observation af samspillet mellem forældre og barn for at sikre barnets tarv bedst muligt, men der er få krav om etiske, objektive og retvisende målinger (Socialstyrelsen, 2011). I den sårbare situation, hvor forældre-barn-interaktion og forældrekompetencer skal vurderes, er det en udfordring at indsamle informationer på en måde, som også er behagelig og motiverende for familien, så de har mulighed for at vise såvel potentialer som udfordringer. Alle familier har dog krav på en objektiv, retvisende og kvalitetssikret vurdering, og her kan musikterapien bidrage med værdifulde og velafprøvede redskaber og metoder.

Psykologien bag forælder-barn-samspil

For at forstå, hvordan vi skal undersøge familiens interaktion og den nonverbale kommunikation, er det nødvendigt at kende til barnets udvikling og forælders vigtige rolle. Mekanismerne i familie-kommunikation kan føres tilbage til udviklingspsykologiens komplekse teorier om forældre-barn-interaktioner, og der er mange musikalske og nonverbale begreber og begivenheder, vi benytter os af som musikterapeuter. Primært er forælders evne til selvregulering (herunder at genkende og

opleve en bred vifte af emotioner såvel som kognitivt at kunne forstå den mentale tilstand og behov hos barnet) nødvendig, for at en sund udvikling hos barnet kan finde sted.

Affektiv afstemning og tilknytning

Stern (2000) beskriver, hvordan intersubjektive oplevelser i forælder-barn-dyaden er nødvendige, for at barnet kan udvikle et robust emotionelt selv. Som en del af disse processer findes forældrens affektive afstemning af barnet. Omsorgsgiveren imiterer ifølge Stern spædbarnet og varierer gentagelsen af imitationen for at holde spædbarnet interesseret og opretholde opmærksomheden. Gentagelsen af et specifikt tema er ofte meget appellerende for spædbarnet, der organiserer sin verden ud fra invarianter. Gennem udforskning, leg og samspil med nonverbale lyde lærer spædbarnet om kompleks adfærd og kan efterhånden genkende og forstå nogle adfærdselementer og mønstre bedre end andre. Således lærer spædbarnet at identificere invariante elementer i interpersonel adfærd (Stern, 2000). Under vellykket affektiv afstemning fortæller forælderen sit spædbarn, at dets følelser genkendes, og at følelserne bliver delt af forælderen. I bogen *Forms of Vitality* beskriver Stern (2010) disse emotionelle forbindelser som 'moments of meetings', hvor relationer forandres og bevæger sig ind i endnu dybere niveauer af intersubjektivitet. Variation af temaer i affektiv afstemning er et vigtigt element, når den emotionelle kvalitet af spædbarnets tilstand skal kommunikeres effektivt.

Spædbarnets udtrykte tilstand matches af forælderen med en lidt anden modalitet end spædbarnets oprindelige udtryk. For at kunne svare og matche barnet korrekt benytter forælderen sig således af forskellige former for affektiv afstemningsmekanismer eller nonverbale vitalitetsformer, herunder bevægelse, kraft, rum, intention og tid (Stern, 2010). Gennem vitalitetsformerne matcher, relaterer og deler forældrene følelser med deres barn eller spædbarn, for at børnene kan udvikle et sundt selv, selvregulering og intersubjektivitet. Afstemning er også beskrevet som en væsentlig del af, hvordan forældre relaterer sig til og forsøger at forstå barnets indre verden. Affektiv afstemning er en grundsten i social og følelsesmæssig kommunikationsudvikling, hvor elementer som imitation, synkronicitet, initiation og fælles opmærksomhed er tæt knyttet til denne udvikling. Den kommunikative og intuitive affektive afstemning i en sund forældre-spædbarn-interaktion er af yderst musikalsk og improvisationsmæssig karakter. Mange musikterapeuter anvender Sterns teorier for at forklare, hvorfor improvisationsbaserede aktiviteter i musikterapi er relevante i forhold til at opmuntre til kommunikation og sociale møder (Jacobsen & Thompson, 2016). Musikterapeuter, der arbejder med

familier, henviser også til improvisation i musikterapi som en måde at reparere eller støtte på, når afstemning eller emotionel udveksling på et tidligere tidspunkt har været svært for familien på grund af enten udviklingsmæssige problemer i barnet og/eller forskellige former for udfordringer for forældrene.

Tilknytning er også en teoretisk fællesnævner for musikterapeuter, der arbejder med udsatte familier, idet tilknytningsteorier danner ramme om forståelse af relationelle og udviklingsmæssige udfordringer (Jacobsen & Thompson, 2016). Det belyser betydningen af tryk tilknytning og fremhæver mulighederne for at arbejde med utryk tilknytning og utryk tilknytningsadfærd gennem musikalske aktiviteter. Tilknytningsteorier forbindes ofte med affektiv afstemning, da kvaliteten af tilknytning mellem forælder og barn afhænger af forældrens emotionelle tilgængelighed, respons og sensitivitet over tid som svar på klare signaler fra barnet eller spædbarnet. Et fokus på tilknytning indebærer ofte fokus på barnets fornemmelse af tryghed, og musikterapi bliver ofte beskrevet som en ikke-truende og positiv tilgang, der muliggør løbende arbejde med tilknytning og bånd, da meningsfulde øjeblikke kan deles mellem familiemedlemmer på trods af de mest alvorlige og utrygge omstændigheder.

Kommunikativ musikalitet og nonverbal kommunikation

Kommunikativ musikalitet og nonverbal kommunikation er ofte i fokus, når det handler om at forbedre interaktionsmønstre og kommunikationsevner i familien. Det handler om at opbygge tillid, så familien i håbet om at bryde uhensigtsmæssige mønstre kan afprøve og udforske forskellige kommunikationsmønstre, og her danner teorien om kommunikation musikalitet ramme om at forstå, hvordan leg forekommer naturligt og spontant i musikalske interaktioner (Malloch og Trevarthen, 2009). Ligeledes bruges teorien om, at vi alle grundlæggende rummer en kommunikativ musikalitet til at forklare, hvorfor musikalsk interaktion kan tilbydes som en potentiel vej til at reparere vanskeligheder i tidlig og senere forældre-spædbarn-interaktion. Interpersonel interaktion bygger hovedsagelig på nonverbale kommunikationsformer. Det verbale sprog er ikke nok til at udtrykke kvalitet, intensitet og forskellige nuancer i vores emotioner (Mandal & Ambady, 2004). Evnen til at sende, modtage og afkode nonverbale beskeder er en vigtig del af vores evne til at kommunikere – både verbalt og nonverbalt (Knapp and Hall 2009). Samtalestrukturer bygger på nonverbale signaler og forhandlinger, hvor timing og turtagning udforskes og udvikles. Nonverbale signaler inkluderer bl.a. ansigtsmimik, kropssprog og stemmeføring. Turtagning er en fælles forhandling og en kompliceret proces, der meget nemt kan gå galt. Ifølge Knapp and Hall (2009) kan to signaler eksempelvis somme

tider modsige hinanden, ture kan overlappe hinanden, eller signaler kan misforstås eller misses. I denne skrøbelige proces kan følelser nemt blive fordrejet, eksempelvis hvis forælderen misforstår nonverbale emotionelle signaler fra barnet. Nonverbale kommunikationsevner er således essentielle i udviklingen af selvregulering. At støtte barnet i at blive emotionelt stabilt og emotionelt selvreguleret er en af hovedaspekterne i forældreansvar og forældrekompetencer (Schoore & Schoore, 2008).

Musikterapeutisk udredning

Musikterapi er særlig relevant i vurderingen og udredning af forældre-barn-interaktion på grund af mulighederne for at undersøge emotionel og nonverbal kommunikation, magtkampe, samarbejde, turtagning og andre elementer i interaktionen. Musikterapi kan vurdere forældres evne til at imødekomme deres børns behov samt deres evne til at kommunikere og interagere med dem (Oldfield & Flower, 2008). Allerede i 1992 påpegede Hibben, hvordan en familie, der spiller musik sammen, kan forstås som en metafor for, hvordan familien fungerer. Hvordan et individ spiller i forhold til andre familiemedlemmer, giver information om de generelle interaktive mønstre i familien. Gennem indsamling af information i improvisationsbaseret musikterapi bliver aspekter omkring kommunikation, dynamik og relationer ofte slående synlige for både personalet og familierne selv, herunder nonverbale begivenheder som øjenkontakt, deltagelse, lytning og spejling (Molyneux, 2008). Ved at give familien musikalske opgaver kan magtbalancen vurderes gennem observation af familiens måde at løse opgaven på, og ligeledes kan ubalance i autonomi og magt samt diffuse grænser blive tydelige (Miller, 1994).

Assessment of Parent-Child Interaction (APCI)

I mit ph.d.-studie fra 2012 udviklede jeg et observationsbaseret udredningsredskab (Assessment of Parent-Child Interaction, APCI) til vurdering af forældre-barn-samspil samt forældrekompetencer hos familier med omsorgsvigtede børn (5-12 år) (Jacobsen, 2012). Studiet består af 52 dyader af børn og forældre, hvoraf 18 var indskrevet på en kommunal dansk familieinstitution, og 34 dyader fungerer som et ikkeklinisk sammenligningsgrundlag. Alle dyader gennemførte 2 videooptagede udredningssessioner, og forældrene udfyldte spørgeskemaer om forældrestress og forældre-barn-relationen. De 18 kliniske familier var henvist til kommunen pga. bekymring eller mistanke om omsorgssvigt hos barnet.

APCI-session

Helt konkret består en APCI-session af, at musikterapeuten ser familien to gange a 25 minutter, hvor forælderen og barnet laver specifikke øvelser med musikinstrumenter og med leg og skiftende grader af struktur og frihed. Eksempelvis kan det handle om at skiftes til at spille i en turtagingsøvelse eller at følges ad i en dynamisk bevægelse fra svagt til kraftigt og svagt igen. Som rollemodel spiller musikterapeuten somme tider med i øvelserne, mens familien andre gange får lov til at spille alene sammen. Uddybende detaljer kan findes i APCI-manualen (Swanick & Jacobsen, 2019). Øvelserne har helt klare observationsformål, alt imens familien har en god stund sammen, og den senere videoanalyse fokuserer på følgende og ledende tendenser i dyaden, nonverbal kommunikation mellem forælder og barn samt typer af forældrespons. Sessionerne og redskabet har yderligere fokus på at skabe en tryk ramme for familien, så den kan udfolde sig så naturligt som muligt. Samtidig er der fokus på at lave en ramme, hvor undersøgeren ikke påvirker forældre-barn-samspillet, men fungerer som rollemodel i konkrete samspilsøvelser, hvorefter undersøgeren lader forælder og barn udføre øvelsen selv (Jacobsen & McKinney, 2015).

Selvfølgelig er der tilfælde, hvor APCI ikke bør implementeres, eksempelvis hvis et familiemedlem føler sig meget utrygt ved at udtrykke sig gennem musik og ikke har lyst til at deltage. Hvis frygt for enhver form for interaktion med forælderen fra barnets side er for stor, bør familien heller ikke deltage i sessionerne. Det er også nødvendigt, at barnet kan forstå de verbale instruktioner, så derfor er der en aldersmæssig begrænsning for brug af redskabet. Der arbejdes dog på at lave en modificeret udgave for børn, der ikke har noget sprog eller er præverbale.

Robusthed

Ph.d.-undersøgelsen viste, at redskabet har tilfredsstillende psykometriske egenskaber i sammenligning med andre standardiserede redskaber med samme indhold og i intern sammenligning mellem grupper af kliniske og ikkekliniske familier. Kort fortalt er gode psykometriske egenskaber et udtryk for, at man som fagperson kan stole på redskabets målinger. Når to forskellige musikterapeuter foretager analysen, giver redskabet det samme resultat med en tilfredsstillende lille margen i forskel, ligesom resultatet forbliver næsten det samme, når analysen foretages med en uges mellemrum. Derudover er gode

psykometriske egenskaber også et udtryk for, at resultatets betydning er holdbart, og at man undersøger det, man mener, man undersøger.

Undersøgelsen konkluderer, at APCI kan anvendes til at vurdere omsorgssvigtede børn og deres forældres gensidige afstemthed, herunder deres opmærksomhed og lydhørhed over for hinanden, deres nonverbale kommunikationsmønstre, herunder hvorvidt der produceres klare og utvetydige signaler, og hvordan både forældre og barn kan tyde signaler. APCI kan også indikere tilknytningsadfærd mellem forælder og barn (Jacobsen & McKinney, 2014; Jacobsen & Killén, 2015).

Der er endnu ikke udviklet normer for APCI, hvilket betyder, at vi ikke kan være helt sikre på, hvornår den enkelte familiens score bør vække stor bekymring. Der bør i fremtidig forskning være fokus på at etablere en norm, som baseres på et repræsentativt udsnit af befolkningen for yderligere at styrke redskabets pålidelighed og validitet. Endvidere bør APCI-scorer sammenlignes med andre scorer fra observationsbaserede tilknytningsredskaber, så indikationen af tilknytningsadfærd kan blive til et reelt mål for tilknytningsadfærd. Som førnævnt kan redskabet ikke bruges for børn under 5 år, og familien kan kun deltage i én dyade ad gangen, for at analysen er mulig og pålidelig.

Videreudvikling og klinisk anvendelse

Siden mit ph.d.-studie har jeg videreudviklet yderligere på redskabet, idet jeg har trænet og uddannet ca. 40 internationale musikterapeuter. Undervejs har jeg indsamlet data dels fra musikterapeuterne, dels fra forældrene om deres oplevelse af at bruge redskabet og deltage i udredningssessionerne (Jacobsen & Stegemann, 2016). Resultaterne fra denne undersøgelse baserer sig på udfyldte spørgeskemaer såvel som verbal feedback fra kursusedtagere. Alle certificerede musikterapeuter (12 fra Storbritannien, 14 fra Danmark, 5 fra Østrig, 2 fra Schweiz, 1 fra Island, 1 fra Tyskland, 1 fra Australien og 1 fra Sverige) er enige om, at metoden er nem at anvende i praksis samt giver specifikke oplysninger om familiens ressourcer og udviklingspotentialer. De deltagende frivillige ”ikkekliniske” forældre (n=150) oplever APCI-sessioner som værende behagelige og motiverende for børnene. I den frie tekst fra spørgeskemaet fortæller flere forældre, at APCI-sessionerne var mindre stressende end andre vurderingssituationer, som familien af forskellige årsager har deltaget i. Normberegninger viser, at normen er den samme for de 150 familier som for de oprindelige 52 familier, hvilket er lovende for fremtidige forskningsstudier om normer.

Tværfaglighed

Min egen oplevelse af at bruge APCI i praksis baserer sig yderligere på et tværfagligt grundlag. Jeg har arbejdet tæt sammen med psykologer og pædagoger om at lave forældreevneundersøgelser, og særligt når det handlede om observation af samspil og forælderenes evne til at imødekomme barnets emotionelle behov, var APCI-udredningen relevant. Jeg oplevede, at familien slappede af sammen omkring musikken, og at jeg tidligt fik set detaljer i familiens styrker, svagheder og udviklingspotentialer. Trianguleringen mellem pædagogens beskrivelser af hverdagen, psykologens personlighedstest og min musikterapeutiske interaktionsanalyse gav med andre ord grundlag for en fagligt solid og gennemarbejdet forældrekompetenceundersøgelse. Pædagogen kunne få sine beskrivelser sat i perspektiv i forhold til interaktionsanalysen, og psykologen kunne måske få svar på tolkningsspørgsmål i personlighedstestene. Hvis de forskellige oplysninger var i modstrid med hinanden, blev der brugt megen tid på at forstå dette, således at rapporten kun afspejlede det, alle parter kunne være enige om. Denne tværfaglige dialog oplevedes af alle parter som meget tilfredsstillende. Særligt synes familierne at drage nytte, idet både pædagogen og psykologen brugte øvelserne fra musikterapien til at illustrere specifikke forældre-barn-interaktioner eller kommunikationskompetencer, som ellers ofte kan være svære at forstå for udsatte familier, der kan være udfordret af lav mentaliseringssevne (Hart & Jacobsen, 2018).

Starten på behandlingen

APCI rummer et fokus på at inddrage familiens egen stemme som en del af afrapporteringen, idet ideologien omkring transparens og empowerment er hjørnesten i APCI. Det er ikke en nem opgave at give feedback til udsatte familier om deres ressourcer såvel som deres udfordringer og sammen finde udviklingsmål for terapien. Til dato har jeg kun oplevet og hørt fra andre APCI-terapeuter, at familierne føler sig set og forstået, også selvom det ikke er nemt at modtage negativ kritik. Det kan selvfølgelig være, at terapeuter ikke vil fortælle mig om de negative aspekter ved det redskab, jeg selv har udviklet, men jeg opfordrer på træningskurset til gensidig dialog og fælles ansvar for kvalitet og etik, hvilket tit får kursusedtagere til at være naturligt kritiske og reflekterende. Et australsk studie har dog anvendt metoden til assessment og efterfølgende behandling af traumatiserede forældre og deres teenagebørn, og her meldes der også tilbage om positive oplevelser af at deltage samt gode psykometriske egenskaber for denne gruppe af familier (Colegrove et al., 2018). Alligevel kan det dog

være svært at give feedback til forældrene, men det er vigtigt, at deres stemme er en del af rapporten. Det fører mig tilbage til udgangspunktet for denne artikel, hvor jeg argumenterer for at inddrage forældrene i arbejdet med udsatte børn. Hvis vi vil styrke barnets livsvilkår og styrke dets mulighed for en sund udvikling, er vi somme tider nødt til at tage fat der, hvor det hele måske stammer fra. Eller tage fat der, hvor der er større mulighed for, at indsatsen ikke kun bliver en dråbe i et oprørt hav, men i stedet kan være kimen eller kilden til noget, som kan udvikle sig større og stærkere i barnets egen livsverden, og som familien kan tage vare på og eje sammen i den videre behandling. Næste afsnit stiller derfor skarpt på, hvordan musikterapeuter arbejder familiecentreret med forældre og børn, hvilke mekanismer der ligger bag, og hvad effektforskningen kan fortælle os om relevansen af en musikterapeutisk behandlingstilgang.

Musikterapeutisk behandling

Tilgangen i familiecentreret musikterapi er hovedsagelig ressourceorienteret, og fokus er på at tilpasse sig familiens individuelle behov. Det handler om styrke familien til at tro på sig selv, styrke deres copingstrategier og modstandskraft og gøre dem til de primære forandringsagenter i terapien (empowerment) (Jacobsen & Thompson, 2016). Der arbejdes ofte med fleksibilitet og variation i familien for at styrke familiens evner til at imødekomme og jonglere med de daglige krav. Der findes ingen objektiv virkelighed, men derimod mange forskellige valide perspektiver på forståelse og løsning af problemer og udfordringer fra de forskellige familiemedlemmers side. Musikterapeuten fokuserer ofte mere på løsninger end problemer, og forandring betragtes som noget konstant og uundgåeligt. Alle er eksperter på deres egen virkelighed, eller alle erfaringer anerkendes. Alle familier har deres egne kerneværdier og overbevisninger. Målet er at hjælpe familien til at finde sine egne indre ressourcer og hjælpe dem med at finde måder at klare sig sammen på (Jacobsen, 2016).

Musikterapeuten kan både fungere som rollemodel for sund og tydelig interaktion og kommunikation, men skal også hele tiden være opmærksom på ikke at overskygge forælderen ved at danne en stærk alliance med barnet eller omvendt danne en stærk alliance med forælderen og overskygge barnet; det sker dog ikke så ofte, da vi har tendens til altid at imødekomme barnets behov først. Under alle omstændigheder skal skævheder i alliance undgås, så derfor fungerer musikterapeuten også som facilitator for forældre-barn-interaktion og -tilknytning, og her er det ofte en fordel at kunne

skifte modus over i musikken, hvor det er muligt at varetage flere roller samtidig. Man kan nemlig både fungere som støtte og som foregangsperson i musikalske improvisationer og rammer. Musikken har selvfølgelig en ganske særlig rolle, der knytter sig stærkt til bagvedliggende psykologi vedrørende forældre-barn-interaktion og -relation (Jacobsen & Thompson, 2016).

Musikalsk samspil mellem familiemedlemmer faciliterer dynamisk og varieret social interaktion, og alt efter behovet kan fokus være på optræning af sociale kompetencer i form af eksempelvis gensidigt tursamspil eller udforskning af forskellige mønstre og roller. Følelsesmæssigt kan forældre og barn udnytte musikkens nonverbale elementer til at gentage eller (gen)opbygge den tidlige interaktionsform mellem forælder og spædbarn og styrke tilknytning og tryghed i familien (Jacobsen, 2017). I de tidlige samspilsformer ser, anerkender og nonverbalt afstemmer forældre sig som nævnt efter spædbarnets udtryk og følelsesmæssige tilstand, hvilket kan genoptages senere i musikterapien gennem musikalsk samspil og improvisation. Musikken er et kraftfuldt medium i forsøget på at bringe forældre og børn sammen, fordi musik letter legen og de iboende kommunikative funktioner i legen (Jacobsen og Thompson 2016). Gennem musikalsk leg forekommer interaktion naturligt og spontant, og i musikterapien kan forældre og børn opleve intime møder og afprøve nye mønstre gennem delt timing, rytme, puls, melodi og tonehøjde, som alle er naturlige elementer i den tidlige tilknytningsproces. Flere musikterapeuter beskriver, hvordan forældre finder det afslappende at deltage i musikterapi med deres barn, fordi de frit kan udtrykke sig og dele dybere følelser både bevidst og ubevidst uden verbale diskussioner (Jacobsen, McKinney og Holck, 2014; Johns, 2012; Oldfield, 2008; Oldfield, 2006a+b; Trondalen og Skårderud, 2007).

Forskning indikerer, at musiceren sammen skaber glæde og følelse af sammenhæng mellem dem, der spiller eller synger. Hypotesen er, at musiceren fremmer evnen til at lytte, afstemme og synkronisere sig indbyrdes, hvilket er grundelementer i alle sunde relationer (Holck, 2008; 2011). Samtidig ved vi fra en række undersøgelser, at der er en klar sammenhæng mellem deltagelse i kultur og musikaktiviteter og individets egen fornemmelse af sundhed samt objektive mål for sundhed såsom livskvalitet, sociale kompetencer og rehabilitering af forskellig art (Jensen & Bonde, 2016). Derfor kan det næppe undre, at flere års effektforskning viser, hvordan musikterapeutiske indsatser kan styrke samspillet mellem sårbare forældre og børn, herunder forbedret kommunikation, tilknytning, engagement, responsivitet og sensitivitet mellem forældre og barn (Nicholson et al., 2008; Nicholson et al., 2010; Abad, 2011; Williams et al., 2012; Yang, 2013). Forældre-barn-interaktionen kan forbedres

gennem musikterapien i form af forbedret nonverbal kommunikation, gensidig afstemthed, mindre forældrestress og forældreirritation og større evne til at aflæse barnet (Jacobsen, McKinney & Holck, 2014). Musikterapi med familier kan samtidig have positiv virkning på børn og forældre individuelt, herunder at udvikle bedre sociale, emotionelle og kognitive kompetencer hos barnet samt reducere stress, angst og depression og skabe bedre trivsel hos forælderen (Cassidy, 2015; Jacobsen & Thompson, 2016). Forskning og klinisk praksis fortæller os altså, at udsatte børn og familier med forskellige typer af problematikker kan bruge musikterapien til at blive bedre til at kommunikere sammen og til at øge trivsel og sundhed.

Opsummering

Som samfund skal vi tilbyde gode og robuste vurderinger af udsatte familiers interaktion og kommunikation, og der er særligt brug for observationsbaserede redskaber, der giver information om de nonverbale og emotionelle faktorer i interaktionen. Der findes p.t. ikke standardiserede tilknytnings- og samspilsvurderinger af forældre og børn, som baserer sig på observation af emotionel kommunikation og nonverbal interaktion for børn mellem 5 og 12 år, men musikterapeutisk udredning af forældre-barn-interaktion kan give et solidt og unikt grundlag forud for familiebehandling til udsatte børn og familier og hermed imødekomme nogle af samfundets behov for bedre og mere tværfaglig udredning med fokus på nonverbal og emotionel kommunikation. Assessment of Parent-child Interaction (APCI) har tilfredsstillende psykometriske egenskaber, og undersøgelser har vist, at det er positivt for hele familien at deltage i sessionerne, samt at klinkere finder redskabet værdifuldt og meningsfuldt. Der skal fortsat forskes videre i robustheden gennem etablering af norm og sammenligning med observationsbaserede mål for tilknytning. Endvidere arbejdes der på at udvikle en modificeret udgave af APCI, som kan anvendes af 1-3-årige eller andre børn, som ikke forstår de verbale instrukser.

At arbejde med udsatte børn vil altid involvere barnets forældre, enten direkte i terapien eller som sideløbende enten støttende eller måske forstyrrende element. Vi bør som terapeuter nøje overveje, hvornår og hvordan vi bevidst inddrager og inviterer forældre. Musikterapeutisk indsats med udsatte børn og familier har gode og brede anvendelsesmuligheder og kan være med til at løfte nogle af samfundets svære udfordringer i forhold til at sikre barnets tarv, ikke kun med hensyn til udredning, men også inden for familiebehandling. Musikterapi med udsatte familier viser sig på baggrund af

evidensbaseret forskning at kunne forbedre forælder-barn-kommunikation og -relation, forbedre udviklingen for barnet samt forbedre den generelle trivsel for forældrene. Det vigtigste i arbejdet med familier handler om hjælpe dem med at finde deres egne indre ressourcer og hjælpe dem med at finde måder at klare sig sammen på i et trygt kreativt rum, hvor nye måder at kommunikere nonverbalt på kan prøves af, og hvor relationerne kan styrkes og næres.

Referenceliste

- Abad, V. (2011). The effectiveness of a short-term group music intervention for young parents and their children (Unpublished master's thesis). Queensland University of Technology, Australia.
- Abad, V., and Williams, K. (2007) 'Early music therapy: Reporting on a 3-year project to address needs with at-risk families.' *Music Therapy Perspectives*, 25, 52–58.
- Cassidy, C. (2015) Parental Involvement in Music Therapy. Systematic Review of the Literature and Insights into International Training Programmes. Unpublished Master thesis, University of Music and Performing Arts, Vienna, Austria.
- Carpenter, L. L., Tyrka, A. R., Ross, N. S., Khoury, L., Anderson, G. M, & Price, L. H. (2009). Effect of childhood emotional abuse and age on cortisol responsivity in adulthood. *Biological Psychiatry*, 66, 69–75.
- Colegrove, V. & Havighurst, S. (2016). Review of Nonverbal Communication in Parent–Child Relationships: Assessment and Intervention. *Journal of Child and Family Studies*. DOI 10.1007/s10826-016-0563-x Online publication.
- Colegrove, V., Havighurst, S. S., Kehoe, C. E., & Jacobsen S. L. (2018) Pilot randomized controlled trial of Tuning Relationships with Music: Intervention for parents with a trauma history and their adolescent. *Child Abuse & Neglect* 79, p. 259-268.
- Elzinga, B. M., Molendijk, M. L, Oude Voshaar, R. C., Bus, B. A., Prickaerts, J., Spinhoven, P., & Penninx, B. J. (2011). The impact of childhood abuse and recent stress on serum brain-derived neurotrophic factor and the moderating role of BDNF Val66Met. *Psychopharmacology*, 214, 319–328.
- Hart, S. & Jacobsen, S. L. (2018). Zones of proximal emotional development – Psychotherapy within a neuroaffective perspective. *J. Infant, Child, and Adolescent Psychotherapy*, 17(1), 28-42, doi: 10.1080/15289168.2018.1425588
- Hibben, J. (1992). Music therapy in the treatment of families with young children. *Music Therapy*, 11, 8–44.
- Holck, U. (2008). Kommunikativ musikalitet. *Kognition & Pædagogik. Tidsskrift om den gode Læring*, 18, 70–79.
- Holck, U. (2011). Det tidlige samspil og musikterapi. *Livsbladet*, 05, 11–15

- Jacobsen, S.L. (2017). Samspilsramte familier: Nonverbal kommunikation og affektiv regulering. I C. Lindvang & B. B. Daniels *Neuroaffektiv Perspektiv på Musikterapi*. Frydenlund (in press).
- Jacobsen, S. L. (2012). Music Therapy Assessment and Development of Parental Competences in Families Where Children Have Experienced Emotional Neglect: An Investigation of the Reliability and Validity of the Tool, Assessment of Parenting Competencies (APC). Unpublished PhD thesis. Department of Communication and Psychology, Aalborg University.
- Jacobsen, S. L. (2016). Child Protection. Music Therapy with Families and Emotionally Neglected Children. In S. L. Jacobsen & G. Thompson (ed) *Therapeutic Approaches and Theoretical Perspectives*. Jessica Kingsley Publishers, London: UK
- Jacobsen, S. L. (2017). A Meaningful Journey: Including Parents in Interactive Music Therapy with Emotionally Neglected Children. In S. Daniel & C. Trevarthen *Companionship: The Rhythm of Relating in Children's Therapies*. Jessica Kingsley Publishers, London: UK.
- Jacobsen, S. L. & Killén, K. (2015). Clinical Application of Music Therapy Assessment within the Field of Child Protection. *Nordic Journal of Music Therapy*, 24(2), 148-166. DOI: 10.1080/08098131.2014.908943.
- Jacobsen, S. L. & McKinney, C., Holck, U. (2014). Effects of a Dyadic Music Therap Intervention on Parent-Child Interaction, Parent Stress, and Parent-Child Relationship in Families with Emotionally Neglected Children: A Randomized Controlled Trial. *Journal of Music Therapy*, 51(4), 310-332.
- Jacobsen, S. L. & McKinney, C. H. (2015). A Music Therapy Tool for Assessing Parent-Child Interaction in Cases of Emotional Neglect. *Journal of Child and Family Studies*. 24, pp. 2164-2173. DOI: 10.1007/s10826-014-0019-0
- Jacobsen, S. L. & Stegemann, T. (2016). APCI – ein musiktherapeutisches Beobachtungsverfahren zur Eltern-Kind-Interaktion. *Musiktherapeutische Umschau*. 37, 138-151.
- Jacobsen, S. L. & Thompson, G. (ed) (2016). Music Therapy with Families. *Therapeutic Approaches and Theoretical Perspectives*. Jessica Kingsley Publishers, London: UK
- Jacobsen, S. L. & Thompson, G. (ed) (2016). Working with families: Emerging Characteristics. In S. L. Jacobsen & G. Thompson (ed) *Therapeutic Approaches and Theoretical Perspectives*. Jessica Kingsley Publishers, London: UK.

- Jacobsen, S.L., Lund, H.N., & Bertelsen, L.R. (2018). Music as integral part of 'Culture on prescription'. In L. O. Bonde & T. Theorell (ed) *Music and Public Health - A Nordic perspective*. Springer Publishing, NY: USA.
- Jensen, A., Stickley, T., Torrissen, W., & Stigmar, K. (2016). Arts on prescription in Scandinavia: a review of current practice and future possibilities. *Perspectives in Public Health*. Online publication.
- Johns, U. T. (2012). *Vitalitetsformer i Musikk [Vitality Forms in Music]*. Skriftserie fra Senter for musikk og helse. NMH-publikasjoner 2012: 3. Oslo: Norges musikkhøgskole.
- Knapp, M., & Hall J. (2009). *Nonverbal communication in human interaction: International Edition*. Boston, MA: Wadsworth Cengage Learning.
- Mandal, M. K., & Ambady, N. (2004). Laterality of facial expressions of emotion: Universal and culture-specific influences. *Behavioural Neurology*, 15(1–2), 23–34.
- Malloch, S. and Trevarthen, C. (2009). *Communicative Musicality. Exploring the Basis of Human Companionship*. Oxford: Oxford University Press
- Miller, E. M. (1994). Musical intervention in family therapy. *Music Therapy*, 12, 39–57.
- Molyneux, C. (2008). Music therapy as part of a multidisciplinary family assessment process. In K. Twyford & T. Watson (Eds.), *Integrated team working* (pp. 42–47). London, UK: Jessica Kingsley Publisher.
- Nicholson, J. M., Berthelsen, D. Abad, V., Williams, K. & Bradley, J. (2008). Impact of music therapy to promote positive parenting and child development. *Journal of Health Psychology*, 13(2), 226-238.
- Nicholson, J. M., Berthelsen, D., Williams, K. & Abad, V. (2010). National study of an early parenting intervention: Implementation differences on parent and child outcomes. *Prevention Science*, 11, 360-370.
- Oldfield, A. (2006a). *Interactive Music Therapy in Child and Family Psychiatry*. London, UK: Jessica Kingsley Publishers.
- Oldfield, A. (2006b) *Interactive Music Therapy: A Positive Approach*. London, UK: Jessica Kingsley Publishers.
- Oldfield, A., and Flower C. (2008) *Music Therapy with Children and Their Families*. London, UK: Jessica Kingsley Publishers.

- Ottosen, M. H., Andersen, D., Dahl, K. M., Hansen, A. T., Lausten, M., og Østergaard, S. V. (2014). Børn og Unge I Danmark. Velfærd og Trivsel 2014. SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 14(30).
- Schore, J., & Schore, A. (2008). Modern attachment theory: The central role of affect regulation in development and treatment. *Clinical Social Work Journal*, 36(9), 9–20.
- Socialministeriet (2011). Retningslinier for udarbejdelse og anvendelse af forældrekompetenceundersøgelser. København, DK: Socialministeriet.
- Stern, D. (2000). The interpersonal world of the infant. New York, NY: Basic Books. (Original work published in 1985.)
- Stern, D. (2010a). The issue of vitality. *Nordic Journal of Music Therapy*, 19, 88–102
- Stern, D. (2010b) Forms of vitality. Oxford, UK: Oxford University Press
- Swanick, R. & Jacobsen, S.L. (2019). Assessment of Parent-Child Interaction. Manual. Aalborg, DK: Aalborg Universitets Forlag.
- Trondalen, G., & Skårderud, F. (2007). Playing with affects: And the importance of "affect attunement." *Nordic Journal of Music Therapy*, 16, 100–111.
- Waldon, E. G., & Gattino, G. S. (2018) Assessment in Music Therapy: Introductory Considerations. In S. L. Jacobsen, E. G. Waldon, G. S. Gattino (eds), *Music Therapy Assessment: Theory, Research, and Application*. Jessica Kingsley Publishers, London: UK.
- Williams, K., Berthelsen, D., Nicholson, J. M., Walker, S. & Abad, V. (2012). The effectiveness of a short-term group music therapy intervention for parents who have a child with a disability. *Journal of Music Therapy*, 49(1), 23-44.
- Yang, Y.-H. (2013). Parents and young children with disabilities: The effects of home-based parent education in music on parent-child interactions (PhD dissertation). Retrieved from Electronic Theses, Treatises and Dissertations. (Paper 7674)